

אולם חז"ל הבינו ביותר בזך שכלם את ענין הבינה הנותנת טעם באדם, וממנה הקישו על מליחת הבשר במלח, רצה לומר שכמו שהבינה נותנת טעם באדם שזהו דבר שהחוש מעיד עליו, כן צריך המלח לתת טעם בבשר. והנה מה דלדידהו הוי משל הוי לדידן נמשל, ולהפך, הנמשל שלהם לנו למשל יחשב. והדברים עתיקים' (מתוך מעשי למלך (על פי' הח"ח עה"ת – ברכה, עמ' רצב) לר"ש גרינמן, בשם הר"ש קצנלבוגין אב"ד קאברין).

דף כב

'מה מזבח משל ציבור' – שגבה דוד ממון מכל שבט ושבט וקנה את מקום המזבח (פירוש ר"ש משאנץ לתו"כ ויקרא, נדבה ד – עפ"י זבחים קטז:).

ואמרו (כתובות קטז:): 'מזבח הזהב... באין ממותר נסכים. מזבח העולה... באין מקדשי בדיק הבית' – ואף על פי שספק זה בא מיחידים, אך כבר מסרוהו לציבור ונחשב של הציבור כולו (עפ"י חז"ל או"ח קכו, ת. ע"ש).

וע' בשו"ת הראב"ן (ג) שיחיד הבונה מזבח במקום המקדש, אינו כשר אלא בתורת במה, שהרי אינו משל ציבור. ומשמע מדבריו שאין מועילה מסירתו לציבור, ע"ש ובספר הר צבי.

'מאי בינייהו? איכא בינייהו חדתי'. מכך ששאלו מאי בינייהו והדגישו 'איכא בינייהו חדתי' [ולא אמרו איכא בינייהו משל ציבור] – משמע שלענין בא משל ציבור הכל מודים, כי גם ר"א בן שמוע המקיש עצים למזבח לענין שלא נשתמש בו הדיוט, אינו חולק על כך שבאים משל ציבור משום שהוקשו לגמרי זה לזה. וזהו טעמו של הרמב"ם שפסק את שתי ההלכות גם יחד (על פי לחם משנה הל' איסורי מזבח ו, ב). ונראה להוסיף שלכך מוסכם הדבר שהעצים באים משל ציבור, מפני שאינם שונים ממלח הבא משל ציבור. ואפשר מפני כן לר"א בן שמוע אין צריך הקש ללמוד זאת, שמשוה עצים למלח מסברא (עתוס), ולכן לשיטתו הוצרך ההקש ללמוד שצריך שלא נשתמש בהם הדיוט (מנחה טהורה).

'נתערב קומצה בקומץ חבירתה... כשרה'. פסק הרמב"ם (פסולי המוקדשין יא, כח) שמקטיר שניהם כאחד. ונראה טעמו שלא אמרו 'עולין אין מבטלין זה את זה' אלא כשקרבים שניהם יחדיו שאז כל חלק וחלק שבשמן ושכסולת משתייך למנחה שלו, כאילו הוא מצורף עמה, ואין בטל השמן של זו שנבלע בסולת של זו, אבל אם מחלקם הריהו בטל אל המנחה האחרת. [וגם בתערובת קמצים, הלא אי אפשר לחלקם בצמצום שלא יהא בזה מעט יותר מבזה, ושוב בטל המיעוט ברוב].

או גם יש לומר שמא כשיחלק לא ימצא כזית מאחד מן הקמצים, וקיימא לן אין הקטרה פחות מכזית – לכך מקטיר שניהם כאחת (זבח תודה).

ובחזון איש (כט, כא) כתב להוכיח שאין צריך להקטירם בבת אחת, שאף כשאינם מוקטרים בשלמות אין העולין בטלים, וגם אין לפסול משום הקטרה פחותה מכזית, כיון שאין צורך שיהא כזית מן הקומץ דוקא, אלא אף דבר אחר מצטרף עמו לשיעור כזית בהקטרה. ופרש שהרמב"ם בא להשמיענו שאעפ"י שמקטיר הכל בבת אחת כשר, הגם שהן שתי מנחות ועיקר מצוותן להקטיר כל אחת בפני עצמה.

'דם שנתערב במים...' ע' כמה פרטי דינים, במובא בזבחים עח. וע"ש בדף עט בענין תערובת איסור בהתר כשיש היכר לאיסור במראה. [וע' בספר טהרת הקדש שאין להוכיח מכאן לענין שאר איסורים, לילך אחר המראה].

(ע"ב) 'מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה'. מדברי הר"ן (בנדרים נב) מבואר שאין זה דין מיוחד בקדשים העולים על המזבח, אלא כל שהתערובת מורכבת משני דברים של התר, כמו כאן ששני הדמים כשרים לזריקה – אין בהם תורת ביטול, שאין ביטול אלא איסור בהתר המנוגדים זה לזה במהותם.

[ומה שמבואר במשנה (כלאים ט) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפם זה בזה, אם רוב מהגמלים מותר לערב עמהם פשתן, פרושו לשיטתו מפני שעל צמר הרחלים יש כבר עתה שם איסור, שהרי אסור לערבו עם פשתן (עפ"י מהר"ח או"ז יז; פרי חדש או"ח תמוז; שו"ת רעק"א לח). או משום שהחוטאים המתהוים ממינים שונים, נקראים על שם המרכיב העיקרי, הלכך נחשבים הם חוטי צמר גמלים ומותרים עם פשתן. ולפי זה אם היתה תערובת של חוטים בחוטים – יש לומר שאסור לערבו עם פשתן, שהתר בהתר אינו בטל (עפ"י גודע ביהודה תנינא יו"ד קפו).

צ"ע מדוע לא נאמר כסברא זו אף בתערובת חוטים; ששם הבגד נקבע על פי רובו משום 'רובו ככולו', ולא משום דין ביטול רוב. ושונה מתערובת של פריטים שאין שם מציאות אחת ששמה נקבע על פי רוב מרכיביה].

זכי בולעות זו מזו מה הוי, מין במינו הוא? ... סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עלי ומבטלו'. פירוש, מה שפסל רבי יהודה משום שהן בולעות זו מזו, זהו רק משום שחל דין 'ביטול' בתערובתן והשמן של המנחה האחת נתבטל לסולת המנחה האחרת, הלכך המנחה האחרת נפסלת משום 'ריבה שמנה', אבל אילו לא היה חל דין ביטול, הרי השמן המעורב בו בכל מקום שהוא נמצא שייך למנחה שלו, נמצא שכל מנחה ומנחה ושמנה נידונית לעצמה ושוב אין כאן ריבוי או איסור שמן בשום מנחה, כי אין לפסול אלא בריבה שמנה ולא כששמן של מנחה אחרת בלוע בה (עפ"י פירוש הגרעק"א במשנה; קרן אורה וטהרת הקדש – עפ"י כל הסוגיא דלהלן כג וברש"י. וזו נראית כוונת הרמב"ן בחולין כג: – כפי שפרש הרי"ד אילן בכנסת הראשונים).

וכל זה אמור בתערובת בלילה רכה עם עבה, אבל כשהבלילות שוות אעפ"י ששמנה של זו מתערב עם חברתה, דנים אנו את השמן של המנחה בכל מקום שהוא שם – ששייך למנחתו, ואין כאן איסור וריבוי. רק כאשר הבלילות שונות, הרי באו פנים חדשות לתערובת, כי צורת המנחה משתנית לפי מתכונת יחס הסולת והשמן אשר בה, ובזה יש מקום להחשיב ריבוי שמן לקומץ או איסור שמן למנחת הנסכים. ומכל מקום עדיין יש מקום לומר שהקומץ זוקק אליו את שמנו השייך לו, ומנחת הנסכים זוקקת אליה את שמנה ואין כאן ריבוי ואיסור, והמכריע בשאלה זו הוא כח הביטול; אם העולין מבטלין זה את זה, כדעת ר' יהודה, כח זה מסייע להחשיב ריבה שמנה של הקומץ, ואם כדעת חכמים שאין העולין מבטלין זא"ז – כל אחד בשלו הוא עומד ואינו בטל לאחר, והרי כל שמן נגרר אחר בן זוגו ואין כאן לא רבה ולא חסר (עפ"י חזון איש כט, ג).

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'מה מזבח שלא ישתמש בו הדיוט, אף עצים שלא ישתמש בהן הדיוט'. וכן הלכה (רמב"ם איסור"מ ז, ג. שכן סובר רבא בזבחים קטז – עפ"י ברכת הזבח וו"ת).
וכן לענין המנורה שבמקדש, יש מי שכתב שאין לעשותה מזהב שכבר נשתמשו בו לדבר אחר – ע' בפירוש רבנו הלל לספרי, בהעלותך; שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים, יד. וע"ש בח"א (לא) אודות שאר כלי שרת, שתחילת עשייתם צריכה להיות לשם הקדש. וע"ע במובא להלן כח.

'ומכאן מביאין ראייה שאין לעשות דבר ישן למצוה, כגון מעילין שנלבשו, אין לעשותן לספר תורה, וכל כיוצא בזה' (ספר האגודה. וכן פסק הרמ"א באו"ח קמז, א).

וכן כתב בשו"ת מהרי"ל (קיד) אודות אדם שנדר מפה לספר תורה, ואמר לעשותה מבד שנעשה ממנו מלבוש, ואח"כ חזר וקנה מפה חדשה, אלא שלא היתה מובחרת כמו הראשונה: '...ואפילו לבך נוקפך שלא יקנה מעיל כל כך יפה כמו קיט"ל זו, מכל מקום עדיף טפי, לפי שהוא חדש, כדאיתא באגודה פרק 'הקומץ רבה' דאין לקנות מעילין שנשתמש בהן הדיוט לתשמיש קדושה, ויליף ליה מדררשינן מה מזבח שלא נשתמש בהן הדיוט אף עצים כו'. ואע"ג דנהוג עלמא לעשות מפה ופרוכת מבגדים ישנים – לאו מר בריה דרבינא חתים עליהו, וכששואלין אמינא להו לקנות חדשים, הלכך עדיף חדש טפי'. עד כאן ממהרי"ל.

'והוא הדין לכל תשמישי קדושה, שאין נעשין מדברים שנשתמש בהן מתחילה לצורך הדיוט, כמבואר לקמן (בסימן קנ"ג סכ"א) בלשון המחבר, וכן כתבו האחרונים. אבל לתשמישי מצוה כגון כיס לטלית – מותר. ובספר בית-הלל ואליה-רבה הסכימו, דאפילו טלית עצמו מותר, מיהו מתשמיש מגונה כגון מכנסים וכדומה – נראה דאין לעשות (פמ"ג).

כתב הט"ז (בי"ד סימן רפב): דוקא תשמיש קדושה אסור, אבל תשמיש דתשמיש שרי. והמגן-אברהם מפקפק בזה, ובצירוף עוד סניף בודאי אין להחמיר בזה.

כתב המגן-אברהם, דוקא כמות שהן – אסור להשתמש בהן לקדושה, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן דבר אחר – שרי. וכן כתבו העולת-תמיד והחות-יאיר. ואף דיש מחמירין גם בזה, העולם נוהגין להקל' (לשון משנה ברורה שם).

*

'אף עצים ואש שלא נשתמש בהם הדיוט'. זהו פשר לשון הכתוב ויבקע עצי עולה' [ולא 'עצים לעולה'] – כלומר עצים מיוחדים לעולה, ולא עצי סתירה [שהם 'עתיקי' – כמבואר בתוספתא פרק ט. וכן פסק הרמב"ם איסור"מ ו, ב].

והחולק וסובר שכשר בעצי הדיוט, הולך לשיטתו (במעילה יט), שעצים – קרבן גמור הם, וקדושת מזבח חלה עליהם, ולכך מכונים 'עצי עולה' – קדושים בקדושת הגוף, לא בקדושת בדק הבית (משך חכמה וירא כב, ג).

דף כג

'קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים מהו' – בעצים של מזבח (רגמ"ה). ונראה שגם בעצי חולין אמרו, שבידו להקדישם למערכה, שהרי אין שיעור ומדה לעצי מערכה.

והספק הוא, האם עצים [הקרויים 'חיבורי עולין'] נחשבים כעיקר קרבן, והקטרתם עם הקומץ נחשבת הקטרה, או אין העצים נידונים כ'עולין'.

וצריך להניח העצים בכלי שרת עם הקומץ ולזורקן על גבי האשים.

והראב"ד (פסולי המוקדשין ג, יז) מפרש שמיצה שמנו לאחר שהקטירו וקודם שמשלה בו האור, והיא היא, אלא שיש מקום לומר שלאחר הקטרה אין לחוש לכך שזו דרך הקטרתו (עפ"י חזון איש כט, יב).

וע' בהמשך דבריו (סקכ"א) שנקט לעיקר שאין צריך להקטירם בבת אחת דוקא.